



obýváme, jaká forma „osobní zkušenosti“ s vodou je nám vlastní nebo jaký způsob jejího poznávání s ohledem na svou odbornost zvolíme.

Česká vodní témata jsou sice z principu „nemořská“ (byť i absence vlastního moře se do českého vodního diskurzu zřetelně promítá), o kulturně a společensky definovaném vztahu k vodním zdrojům však o nic méně vypovídající. To ostatně dokládá česká pohádková tradice hemžící se vodníky, rusalkami či bludičkami, po staletí pěstované říční profese a na ně vázané soužití s vodou coby „dobrým sluhou, ale špatným pánem“ nebo neúnavné pokusy vodní živel „krotit“ a „podmaňovat“, jež byly po celé 20. století vnímány jako součást procesu modernizace a společenského pokroku. Propojení těchto témat s konceptem *blue humanities* pro nás může představovat zajímavou badatelskou výzvu. Domnívám se však, že literárněvědné jádro *blue humanities*, tak jak je ve své knize prezentuje Steve Mentz, stojí vůči dosavadní praxi a metodám historické vědy do určité míry v opozici.

K zamyšlení tedy zůstává, jak si poradit právě s oním požadavkem interdisciplinarity, která se bohužel v posledních letech v komunitě humanitně orientovaných vědců stává spíše frekventovaným *buzzword* než promyšleným postupem. Jak zajistit, abychom pod rouškou poptávané interdisciplinarity soustavně neprodukovali oborově fragmentarizované výstupy (*blue criticism*, *water history*) propojené pouze společným tématem (voda)? Jak se v teoretické rovině přiblížit fyzikální praxi „planetární“ vody, tak jak to požaduje sám Steve Mentz, a učinit *blue humanities* skutečně globálními? Řešení může být nasnadě, nikoliv však snadné — výzvy k otevírání mezioborových diskuzí a hledání vzájemných průsečíků totiž setrvale narážejí na neochotu překračovat komfortní zóny vlastní odbornosti i na obtíže s nalézáním společného, mezioborově srozumitelného jazyka. Na počátek vzájemného snažení by koneckonců stačilo položit zdánlivě triviální otázku: co je to vlastně interdisciplinární výzkum? A jak si jeho uvedení do praxe každý z nás představuje?

Eliška Švarná

Stephen MORILLO, *Válka a konflikt ve středověku. Globální pohled, Praha, Pulchra, 2023, 352 s., ISBN 978-80-7564-095-6*

Necelé dva roky po vydání knihy *War and Conflict in the Middle Ages*¹ se českým čtenářům dostává do rukou překlad této ambiciózní syntézy anglosaského bádání o středověkém válčení. Stephen Morillo se už dlouhá léta zabývá komparativními vojenskými dějinami. Na americké Wabash College vyučuje kurz světových dějin, který pojímá skutečně globálně, jak ostatně prozrazuje i jeho rozsáhlá učebnice, z níž při sepisování recenzované publikace v mnohém vycházel.² Uvedl ji směle slovy: „Welcome to a different sort of world history text“ (s. xxiv). Vystihl tak i předkládanou monografii o středověkém válčení — tu také pojal globálně, v některých bodech navíc velmi

1 Stephen MORILLO, *War and Conflict in the Middle Ages. A Global Perspective*, Cambridge 2022.

2 TÝŽ, *Frameworks of World History. Networks, Hierarchies, Culture*, New York 2013.



polemicky. Rozsahem pojednané látky titul dalece přesahuje většinu dosavadních vojenskohistorických prací o středověku. V češtině byly dosud dostupné dvě takové práce, které se věnují téměř výhradně západní Evropě.³

Kvůli dosti širokému vymezení tématu vystává řada problémů a otázek, které autor stručně naznačuje v první kapitole, a to na konkrétních příkladech tří významných bitev. Ve zbytku knihy už se čtenář vyprávění o jednotlivých bitvách nedočká. Následující kapitola odhaluje, jak se autor s naznačenými problémy hodlá vypořádat. Mnohé z nich významně přesahují hranice vojenské historie a zamyšlení nad možnostmi jejich řešení lze považovat za nejpřínosnější část knihy. Je především třeba jasně vymezit období středověku — Stephen Morillo se totiž opravdu snaží zahrnout všechny navzájem málo propojené civilizace do jednoho příběhu. Začátek i konec středověku se proto rozhodl definovat pomocí tří období klimatických změn, zpravidla provázených epidemiemi, které realitu jednotlivých oblastí dozajista spojují lépe než arbitrárně zvolené datum. Rozpad starověkých říší začíná s ochlazením (540–660), formativní fáze středověkých společností odpovídá oteplení (800–1300) a následuje ochlazení trvající až do roku 1800. Středověk bychom podle autora neměli vnímat jako synonymum pro úpadek, protože dal vzniknout společnostem, které už dokázaly lépe přestát další klimatickou nepřízeň a plynule se transformovaly ve společnosti moderní. Klimatické změny provázené epidemiemi lze zatím nejbezpečněji prokázat v případě Evropy, Asie a Afriky, které i proto v knize hrají hlavní roli. Nejvíce pozornosti je věnováno (západní) Evropě, o níž má Stephen Morillo vynikající znalosti. Více pozornosti by si zasloužila severní Afrika a Asie — je příznačné, že prakticky všechny citované publikace nesou anglické názvy a že drtivou většinu z nich také napsali anglosaští autoři. Subsaharská Afrika, Austrálie a Amerika se na stránkách knihy téměř neobjevují a ukazuje se, že je složité tyto oblasti plnohodnotně začlenit do představy o globálním středověku.

Tím, že Morillo pojímá středověk globálně a dovádí ho až do konce malé doby ledové okolo roku 1800, si připravuje půdu pro razantní a přesvědčivý útok na pojem *raný novověk*, který by nejradši „zahubil jakožto dějepisné monstrum“ (s. 52) a nahradil nejlépe pojmem *doba pozdně zemědělská* (s. 315, srov. učebnici *Frameworks of World History*). Posunutí konce středověku do roku 1800 zřejmě považuje za ústřední příspěvek do medievistické debaty a obšírně se k němu vrací v závěru knihy. Spolu s raným novověkem odmítá také *vojenskou revoluci* a *technologický determinismus* — výsledky průmyslové revoluce podle něj měly na válečnictví daleko větší dopad než euroamerickou historiografií často skloňované technologické a taktické inovace raného novověku.

Kapitoly 3 a 4 pojednávají o prakticky neměnných obecných pravidlech středověkých válek, která byla společná pro všechny středověké společnosti (tedy nejen euroasijské), respektive všechny společnosti mezi zemědělskou a průmyslovou revolucí. Jsou tak stanoveny hranice a omezení, ve kterých se středověké války mohly odehrávat, zohledněny jsou geografické podmínky, politická zřízení, technologické

³ Philippe CONTAMINE, *Válka ve středověku*, Praha 2004; Norbert OHLER, *Válka a mír ve středověku*, Praha 2004. Původní texty vyšly v letech 1980 a 1997.



možnosti atd. Obě kapitoly podávají argumenty pro kontinuitu a globální charakter středověku, a podporují tak odmítnutí raného novověku i vojenské revoluce.

V kapitolách 5, 6 a 7 už se dostáváme k „pěně událostí“ — hlavním předmětem zde není kontinuita, nýbrž vývoj válčení. Aby se výklad nerozpadl na sérii nezávislých příběhů, Morillo se rozhodl válčení pojmout jako významnou formu komunikace o hodnotách a světonázorech. Podle role válek ve formování společností rozděluje středověk na období válek *medievalizačních* (v nich vznikaly *středověké světy*), válek *konfrontačních* (v nich se expandující *středověké světy* musely střetnout) a válek o *nové světy*. Jednotlivá období se překrývají se změnami klimatu. Zvolený přístup je zajímavý, avšak na zbývajících 122 stranách se ho nedaří plně rozvinout, a výklad tak místy působí jako učebnicový přehled politických a kulturních dějin. Zejména v 7. kapitole není jasné, co přesně má války v dlouhém období let 1300–1800 vlastně spojovat. Kvůli nedostatku prostoru byly také vynechány menší, nestátní, „soukromé“ války, přestože právě ty jsou pro období středověku, kdy se jen pomalu prosazoval státní monopol na násilí, typické.

Na závěr je třeba ocenit kvalitní překlad Karly Korteové. Překladatelka dokázala přirozenou češtinou převést autorův věcný a přístupný styl a až na pár drobností se dobře popasovala také s anglickým pojmoslovím. Možná by však bylo vhodnější nezdráhat se dát najevo překladovost textu a pro lepší orientaci zmínit alespoň u některých pojmů jejich podobu v originálním textu. Je škoda, že české vydání neopravilo chyby, které se do Morillova textu vloudily — bitva u Kresčaku je zasazena do roku 1347 a Mohamedova smrt do roku 532. Druhá z chyb může nepříjemně narušit porozumění výkladu. Příliš důvěry nevzbuzuje ani nezdařilý a ledabyle citovaný obrázkový doprovod.

Není pochyb, že zpracovat 1300 let globální historie je pro jediného historika nadlidský úkol. Stephen Morillo se tohoto úkolu bezesporu zhostil se ctí. Bohužel, ve snaze vměstnat rozsáhlé téma na 352 stran, neomezit se na pouhé vyprávění a současně se vyhnout strašákovi technologického determinismu se z *Války a konfliktu* místy vytrácí války. Svým postupem od nejobecnějších strukturálních determinantů válčení po (jaksi nedotažený) pokus vysledovat dopad různých období konfliktů na kulturu je přesto inspirativní. Hlavní přínos bychom pak měli hledat mimo vojenskou historii — ve snaze o pozitivní definici středověku, o definici globálního středověku a jeho ohraničení pomocí klimatických změn a v přesvědčivé polemice s pojmem raný novověk.

Michal Hokeš

Petr ČORNEJ, *Husité na Žižkově. Pomíjívá paměť pražské periferie, Praha, Paseka, 2023, 414 s., ISBN 978-80-7637-412-6*

Není mnoho historiků, kteří by měli to štěstí, aby jejich knihu očekávala nejen akademická obec, ale i široká veřejnost. Jednou z těchto osobností je však zcela jistě Petr Čornej. Ač na slovo vzatý odborník, již v minulosti se snažil několika svými díly zaujmout i ty, kteří berou historii spíše jako svůj koníček, anebo se o ni nezajímají